

Sygn. akt III UK 137/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania A. D.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 maja 2019 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 grudnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. oddała skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od odwołującego się na rzecz organu rentowego
kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 13 grudnia 2017 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 15 marca 2017 r.,

którym oddalono odwołanie A. D. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 7 listopada 2014 r. odmawiającej prawa do emerytury w wieku obniżonym z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd odwoławczy zaakceptował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi A. D., urodzony 20 października 1954 r., ubiegał się o emeryturę na podstawie art. 184 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej także jako ustawa emerytalna). Sporne między stronami było spełnienie przez ubezpieczonego jednego z warunków uprawniających do tego świadczenia, a mianowicie osiągnięcie przed 1 stycznia 1999 r. okresu pracy w warunkach szczególnych w rozmiarze co najmniej 15 lat. Analizując po tym kątem przebieg zatrudnienia ubezpieczonego, Sąd Okręgowy ustalił, że A. D. w okresie od 1 września 1970 r. do 30 listopada 1991 r. zatrudniony był w Spółdzielni Transportu [...] w R.. Pracodawca wystawił mu w dniu 29 grudnia 1999 r. świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach, w którego treści wskazano, że ubezpieczony w okresie od 1 sierpnia 1973 r. do 30 listopada 1991 r. wykonywał pracę mechanika samochodowego, operatora oraz maszynisty koparki, wymienioną w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej także jako rozporządzenie z 1983 r.). Stanowisko mechanika samochodowego ubezpieczony zajmował od 1 sierpnia 1973 r. do 31 marca 1980 r., natomiast operatora sprzętu budowlanego – od 1 kwietnia 1980 r. do 30 listopada 1991 r. Jako mechanik A. D. pracował w warsztacie samochodowym. Zajmował się bieżącą naprawą samochodów ciężarowych należących do zakładu pracy. Pracę wykonywał zarówno w kanale remontowym, jak i poza kanałem. Ubezpieczony pracował w grupie mechaników zajmujących się naprawą sprzęgieł, resorów, przekładni, teleskopów, skrzyni biegów, piast, hamulców, sprężyn, drążków. W kanale wykonywał prace związane, między innymi, ze smarowaniem, wyjęciem skrzyni biegów, resorów, wymianą hamulców, wałów, szczęk, końcówek drążków, spuszczeniem i wymianą oleju. Poza kanałem natomiast naprawiał piasty, skrzynie biegów, akumulatory, wykonywał naprawy

w koparkach. Czynności w kanale zajmowały mu 80% czasu, zaś pozostałe 20% - czynności poza kanałem.

Sąd drugiej instancji za trafne uznał też stanowisko Sądu Okręgowego o braku podstaw do uznania, że okres zatrudnienia ubezpieczonego w charakterze mechanika samochodowego był okresem pracy w szczególnych warunkach. W stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 1983 r. wykazie A, w dziale XIV pod poz. 16 jako praca w szczególnych warunkach wymieniona jest bowiem jedynie praca wykonywana w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych. Praca mechanika samochodowego jest zatem pracą w warunkach szczególnych tylko wówczas, gdy jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w kanałach remontowych. Tymczasem ubezpieczony wykonywał pracę w kanałach bądź poza nimi w zależności od rodzaju usterki, którą należało usunąć. Z ustaleń faktycznych wynika, że poza kanałem w odniesieniu do samochodu marki Star wykonywane były następujące naprawy: wymiana uszczelek pod głowicami silnika, regulacja zaworów silnika, wymiana pasków napędu wentylatora chłodzącego obieg wody w silniku, wymiana rozrusznika, wymiana alternatora, wymiana akumulatora, wymiana pompy wody układu chłodzącego silnika, wymiana termostatu, wymiana uszczelek pokrywy zaworów, wymiana kolektora ssącego i wydechowego, wymiana filtra paliwa, wymiana świecy płomieniowej, wymiana wtryskiwaczy, wymiana pompy wtryskowej, wymiana pompy wspomagania układu kierowniczego, wymiana sprężarki, wymiana chłodnicy płynu chłodzącego, prace przy układzie hamulcowym. Wbrew stanowisku ubezpieczonego, prac tych nie można uznać za czynności pomocnicze immanentnie związane z naprawami, które wymagały użycia kanału. Poza kanałem odbywały się również prace przy naprawie koparek. Skoro zatem wnioskodawca wykonywał prace w kanałach remontowych jedynie w części obowiązującego go czasu pracy, to brak jest podstaw do uznania, że pracując na stanowisku mechanika samochodowego, wykonywał pracę w warunkach szczególnych, określoną w stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 1983 r. wykazie A, dziale XIV, poz. 16. Bez zaliczenia tego okresu zatrudnienia wnioskodawca nie spełnia warunków uprawniających do emerytury po myśli art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, albowiem okres pracy w warunkach szczególnych na stanowisku operatora koparki

w rozmiarze 11 lat i 8 miesięcy jest krótszy od wymaganego przez ten przepis 15 – letniego zatrudnienia w takich warunkach.

Ubezpieczony wywiódł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego i skarżąc go w całości, zarzucił naruszenie:

1. art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej w związku z § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 1983 r., przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na bezzasadnym przyjęciu, że:

a) wykonywana przez skarżącego praca na stanowisku mechanika samochodowego w okresie od 1 sierpnia 1973 r. do 31 marca 1980 r. nie może zostać uznana za wykonywaną w warunkach szczególnych, albowiem nie można jej zaliczyć jako pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy,

b) wykonywanie przez pracownika innych czynności niż wskazane w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z 1983 r., stanowiących jednak immanentną część całości pracy wykonywanej na danym stanowisku zakwalifikowanym jako praca w szczególnych warunkach pozbawia prawa do świadczenia emerytalnego z tytułu pracy w warunkach szczególnych z uwagi na to, że praca ta nie była wykonywana w pełnym wymiarze, w sytuacji, gdy prawidłowa wykładnia przywołanych norm prawnych prowadzi do wniosków przeciwnych.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie również wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do rozpoznania temu Sądowi, bądź uchylenie zaskarżonego wyroku oraz rozstrzygnięcie sprawy co do istoty przez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury, a także o zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie oraz o zasądzenie od skarżącego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać należy, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną jedynie w granicach podstaw (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), zaś skarżący

nie zarzucił obraży art. 184 ustawy emerytalnej, stanowiącego materialną podstawę prawa do emerytury dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy do dnia wejścia w życie tej ustawy (1 stycznia 1999 r.) osiągnęli wymagany ogólny i szczególny staż ubezpieczeniowy. Bezprzedmiotowe jest odwoływanie się w tym zakresie przez skarżącego do art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, gdyż przepis ten stosowany jest dla celów ustalenia uprawnień, których podstawę stanowi art. 32 ust. 1 tej ustawy. Przepis art. 184 ustawy emerytalnej ustanawia odrębną kategorię ubezpieczonych i znajduje zastosowanie do innych stanów faktycznych niż określone w art. 32 ust. 1. Nie odsyła on w zakresie warunków nabycia prawa do wcześniejszej emerytury do art. 32 (poza wymaganiem osiągnięcia określonego w tym przepisie wieku emerytalnego), ale ustanawia własne przesłanki nabycia tego prawa, nakazując stosowanie przepisów dotychczasowych w zakresie szczególnego charakteru zatrudnienia wymaganego w tych przepisach do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym od powszechnego wieku emerytalnego. Jest to oczywiste, skoro wymaganie okresu pracy w szczególnych warunkach musiało być spełnione przez ubezpieczonego przed dniem 1 stycznia 1999 r., a więc przed wejściem w życie ustawy emerytalnej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2007 r., II UZP 14/06, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 199).

Zarzut naruszenia § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 1983 r. jest zaś nietrafny. Z przepisów tych wynika, że zaliczenie okresu pracy do zatrudnienia w szczególnych warunków jest możliwe, gdy taka praca była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Statusu takiego nie posiada okres zatrudnienia, w którym pracownik wykonuje poza czynnościami zaliczonymi do prac w szczególnych warunkach również inne prace (np. prace poza kanałem remontowym) niewymienione w załączniku do rozporządzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152 oraz z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638). Od tej zasady istnieją odstępstwa. Pierwsze z nich dotyczy sytuacji, kiedy inne równocześnie wykonywane prace stanowią integralną część większej całości dającej się

zakwalifikować pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia z 1983 r. (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX nr 375653; z dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, LEX nr 509022 oraz z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08, LEX nr 550990 i tam powołane wcześniejsze orzecznictwo). Drugie odstępstwo dotyczy przypadków, kiedy czynności wykonywane w warunkach nienarażających na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia mają charakter incydentalny, krótkotrwały, uboczny (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008, I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 oraz z dnia 22 kwietnia 2009 r., II UK 333/08, LEX nr 1001310). Odstępstwa te nie mają jednak zastosowania do skarżącego. Wbrew jego twierdzeniom, ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd co do rodzaju prac wykonywanych poza kanałem remontowym nie dają podstaw do uznania, że były one immanentnie związane z czynnościami wykonywanymi przez niego w kanale. Miejsce wykonywania naprawy zależało bowiem od rodzaju usterki. Oczywistym jest zaś, iż nie każdy rodzaj prac naprawczych przy pojazdach mechanicznych, czy szynowych wymaga ich wykonywania w kanale remontowym. Tymczasem poz. 16 działu XIV wykazu A jako prace w szczególnych warunkach wymienia tylko prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych, a nie wszystkie prace przy naprawie pojazdów mechanicznych, czy szynowych. Ustawodawca uznał zatem za prace wykonywane w szczególnych warunkach tylko niektóre z prac wykonywanych zwykle w toku naprawy pojazdów mechanicznych, czy szynowych. Wyklucza to możliwość zaliczenia do okresów pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej normy czasu pracy, które w świetle przytoczonych regulacji nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika w takim stopniu, aby zostać uznane za wykonywane w szczególnych warunkach.

W orzecznictwie konsekwentnie przyjmuje się, że dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska (np. mechanik samochodowy), tylko liczy się rodzaj powierzanej mu pracy. W szczególności pracownik nie świadczy pracy w warunkach kwalifikowanych (stale i w pełnym wymiarze czasu), jeśli w ramach

obowiązującego go wymiaru czasu pracy na zajmowanym stanowisku wykonuje naprawy urządzeń samochodowych, które zostały uprzednio zdemontowane w kanałach remontowych, a więc pracę poza tymi kanałami w miejscach, w których nie ma narażenia na bezpośrednie oddziaływanie czynników szkodliwych (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 290). Jeżeli pracownik - w ramach czasu pracy obowiązującego go na danym stanowisku - świadczył pracę zarówno w kanale remontowym, jak i na zewnątrz stacji obsługi pojazdów, na „poziomie zero” i wewnątrz samochodów (w kabinie kierowcy), to praca w kanałach remontowych nie była mu powierzona stale i wyłącznie, niezależnie od tego, czy pracę w kanale wykonywał w wymiarze 6-7 godzin w ciągu 8-godzinnej dniówki roboczej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 281; LEX nr 528152 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 czerwca 2013 r., III AUa 1397/12, LEX nr 1362701). Jeśli w ramach warsztatu samochodowego pracownicy (mechanicy) wykonywali prace zarówno w kanałach remontowych, jak i poza nimi, przy czym, nie było w tym zakresie żadnego (formalnego lub nawet nieformalnego) podziału i każdy z mechaników wykonywał pracę taką, jaką aktualnie - stosownie do potrzeb pracodawcy - należało wykonać, to świadczona w ten sposób praca nie była pracą wykonywaną w szczególnych warunkach w rozumieniu przepisów emerytalno-rentowych (por. wyroki Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 kwietnia 2013 r., III AUa 1505/12, LEX nr 1314762 oraz Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 maja 2013 r., III AUa 1722/12, LEX nr 1327511). Należy więc przyjąć, że „praca w kanałach” jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze w zakładach remontowych taboru samochodowego i tramwajowego przedsiębiorstw komunikacyjnych i w dużych jednostkach naprawczych taboru transportowo-spedycyjnego, w halach naprawczych itp., gdzie występuje podział specjalistyczny prac między brygady remontowo-naprawcze (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lutego 2014 r., III UK129/13, LEX nr 1648664, wyroki Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 listopada 2012 r., III AUa 2001/12, LEX nr 1239924 oraz Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 8 października 2013 r., III AUa 163/13, LEX nr 1391858).

Ustalenie przez Sąd, że wnioskodawca wykonywał jako mechanik również naprawy poza kanałami remontowymi jest równoznaczne z uznaniem, że ubezpieczony nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach (czyli stale i w pełnym wymiarze czasu pracy zgodnie z § 2 rozporządzenia). Nie osiągnął tym samym wymaganego przez art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej szczególnego stażu pracy, wobec czego nie nabył prawa do emerytury w wieku obniżonym, jak prawidłowo stwierdził Sąd Apelacyjny.

Podstawy skargi kasacyjnej okazały się więc nieusprawiedliwione, w związku z czym Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 1 k.p.c.).